

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน และวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ตั้งคำถามมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในภาคสนาม ซึ่งผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย และในรูปแบบความเรียง สามารถสรุปโดยแยกเป็น 4 ประเด็น คือ บริบทของพื้นที่การศึกษา บทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง วิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนบ้านหัวทุ่ง และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนของเยาวชนบ้านหัวทุ่ง ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษาวิจัยและนำเสนอแนะ โดยวิเคราะห์เป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 บริบทของพื้นที่การศึกษา

หมู่บ้านหัวทุ่งได้แยกหมู่บ้านออกจากบ้านทุ่งละคร โดยจัดตั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2475 เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2540 ปัจจุบันบ้านหัวทุ่งมีผู้อยู่อาศัยจำนวน 146 ครัวเรือน จำนวนประชากร 645 คน

บ้านหัวทุ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือห่างจากตัวอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทาง 8 กิโลเมตร อาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 ตำบลเมืองงาย

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านทุ่งละคร หมู่ที่ 1 ตำบลเชียงดาว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 ตำบลเชียงดาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและบ้านถ้ำหมู่ที่ 5 ตำบล

เชียงดาว

ภูมิประเทศของบ้านหัวทุ่งส่วนมากเป็นที่ราบลุ่มชายป่าของคอยหลวงเชียงดาว และคอยนาง มีภูเขาสูง ที่ราบ และเนินเขาบริเวณที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง บริเวณต่างๆ ก็มีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายมากมายชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป และมีอาชีพเสริมหลังจากการจากทำเกษตรกรรม คือ อาชีพสานถ้วย โดยนำไม้ที่ได้จากป่าชุมชนในเขตป่าใช้สอยและป่าไผ่ เศรษฐกิจมาเป็นวัตถุดิบในการสานถ้วยขาย อีกทั้งมีลักษณะทางสังคมแบบสังคมชนบท เป็นสังคมแบบเครือญาติมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีการลงแรงช่วยกันในงานกิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงการมีวัฒนธรรมนับถือพุทธศาสนาและเทวดาเทพารักษ์ อย่างเช่น การประกอบพิธีบวชป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำหรือผีต้นน้ำ เป็นต้น และมีกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านที่ให้ความดูแลเอาใจใส่แก่ป่าโดยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น กลุ่มแม่เมืองแม่ฝาย กลุ่มแม่ฉิ่งฮักถิ่น กลุ่มเยาวชน เป็นต้น

5.1.2 บทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง มีบทบาทแตกต่างกันตามลักษณะของเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล แต่ทุกคนมีความมุ่งมั่นที่จะให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเกิดความหวงแหนและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน เมื่อผู้นำแต่ละคนมารวมกลุ่มกันจึงเกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ในการจัดการป่าชุมชน ทั้งในรูปแบบการสร้างแหล่งเรียนรู้ การพาเข้าไปศึกษาในฐานการเรียนรู้ในป่าชุมชน และการให้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

ด้านประสบการณ์ในการจัดการป่าชุมชนของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนได้เป็นผู้ผลักดันให้มีการจัดการป่าชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 โดยทำหน้าที่เป็นแกนนำในการจัดการป่าชุมชน แยกประเภทป่าที่ดูแลรักษาออกเป็นป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย กำหนดกฎระเบียบของป่าชุมชนควบคุมให้คนในชุมชนปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ และมีผู้นำชุมชนบางคนที่ได้รับการเลือกตั้งให้มาดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงดาว ก็ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน แต่ก่อนหน้านั้นก็ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในฐานะสมาชิกป่าชุมชน มีส่วนในการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำแนวกันไฟ ออกสำรวจป่า การทำพิธีบวชป่า เลี้ยงผีขุนน้ำ ร่วมกันปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ การปลูกป่าไผ่ เศรษฐกิจเพื่อลดปริมาณการใช้ไม้ไผ่จากป่าธรรมชาติ

ด้านความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่งมีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน ด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านพันธุ์พืชพันธุ์ไม้ต่างๆ สมุนไพรในป่าชุมชน วิธีการทำแนวกันไฟ วิธีการทำฝายแม้วที่สามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดทั้งปี และมีภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ความเชื่อ และได้

นำเอาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ เช่น พิธีบวชป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ มาจัดการดูแลป่า ควบคู่กันไปกับกฎระเบียบของชุมชน

ด้านความคิดริเริ่มในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนบ้าน หัวทุ่ง ได้ริเริ่มโครงการส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกไม้ไผ่เสริมป่าธรรมชาติ การปลูกไผ่ ของบ้านหัวทุ่งทำให้เกิดประโยชน์ในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้ เกิดประโยชน์แล้ว ยังช่วยให้ชาวบ้านมีวัตถุดิบในการสานก๊วยเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนของตนเอง และได้จัดทำ โครงการสานร้อยความห่วงใยสร้างโลกใหม่ให้ร่มเย็น เป็นการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการป่า ชุมชนให้กับเยาวชน ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนที่มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องการทำพิธี เลี้ยงผีขุนน้ำ ป่าสมุนไพร ป่าสีซัน ป่าสัมปทาน บึงน้ำซับ ป่าไผ่ ชันโพรงมด ไม้ในตำนาน และฝาย ต้นน้ำ ทำให้เด็กและเยาวชนได้รับความรู้ในการจัดการป่าชุมชนและเกิดความตระหนักในการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ด้านความกระตือรือร้นต่อการจัดการป่าชุมชนรวมถึงกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่า ชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความเสียสละพร้อมที่จะเสียสละทั้งด้านเวลาและเรื่องส่วนตัวเพื่อ ประโยชน์ของส่วนรวม และเป็นผู้มีใจรักในการพัฒนา อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เฝ้าหาความรู้และมีส่วนร่วม สูง เห็นได้จาก การเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นอบรม สัมมนา หรือร่วมเป็นคณะกรรมการของ หน่วยงานต่างๆ และมีความสามารถในการนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านและ ชุมชน

ด้านการติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชนหรือนอกชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนมีวิธีสื่อสารกับ คนในชุมชนหลายวิธี เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว การประชุมคนในชุมชน เพื่อเปิด โอกาสให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน สำหรับการ ติดต่อกับหน่วยงานภายนอกชุมชน จะใช้วิธีการสื่อสารเป็นหนังสือเพื่อแจ้งข่าวสารหรือขอรับการ สนับสนุนงบประมาณ และยังเข้าร่วมการประชุม อบรม เวทีเสวนาต่างๆ ของหน่วยงานภายนอก แล้วนำข้อมูลข่าวสารที่ได้มาถ่ายทอดให้คนในชุมชน นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดความรู้เรื่อง การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน จะใช้วิธีการบรรยาย ให้ความรู้ การถ่ายภาพ สื่อวีดิทัศน์ประกอบ และการนำไปสัมผัสให้เห็นสภาพพื้นที่จริงในป่า ชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อผู้ที่ได้เข้าไปศึกษาดูงานในป่าชุมชน ได้พบเห็นสิ่งที่ ปรากฏประกอบกับข้อมูลที่ผู้นำชุมชนได้บรรยายแนะนำและตอบข้อซักถาม ทำให้ผู้ที่เข้าไปในป่า ชุมชน เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมและลักษณะการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง

5.1.3 วิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนของผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการถ่ายทอดความรู้ของผู้นำชุมชน พบว่า การถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนให้กับเยาวชน โดยอาศัยความรู้ที่มีอยู่ตัวผู้นำชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานความรู้ ประกอบกับสิ่งที่ผู้นำต้องการสื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยพัฒนามาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้บ้านหัวทุ่งจำนวน 4 หลักสูตร ซึ่งแต่ละหลักสูตรจะแบ่งหัวข้อออกเป็นหัวข้อในการให้ความรู้ โดยผู้นำชุมชนจะได้รับมอบหมายให้เป็นผู้บรรยายในแต่ละหัวข้อตามความรู้ ความชำนาญของแต่ละคน พร้อมทั้งการใช้สื่ออื่นๆ มาประกอบในการบรรยายเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน เช่น การนำเสนอภาพนิ่ง แผนภาพ แผนที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติ รวมถึงภาพเคลื่อนไหวในการทำกิจกรรม และข้อมูลเชิงปริมาณ การสร้างแหล่งเรียนรู้ในป่าชุมชน เป็นต้น ซึ่งผู้นำชุมชนจะใช้วิธีการพาเด็กและเยาวชนที่มีความสนใจเข้าไปในป่าชุมชน ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติโดยมีการสอนเรื่องฐานทรัพยากรธรรมชาติ แล้วให้เยาวชนวาดรูปจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ พร้อมทั้งจดบันทึกสิ่งที่ได้จากการสำรวจ ชนิด พันธุ์พืช สมุนไพร พืชอาหาร ที่พบเจอในป่าชุมชน พร้อมทั้งเก็บผลผลิตที่ได้จากป่าชุมชน เช่น เห็ด พืชผัก สมุนไพร แล้วอธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับพืชแต่ละชนิดที่อยู่ในป่าให้รู้ว่าพืชชนิดไหนกินได้ หรือกินไม่ได้ พืชชนิดไหนเป็นสมุนไพร มีประโยชน์อย่างไร โดยให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้ถึงวิธีการเก็บอย่างถูกวิธีเพื่อไม่ให้ทรัพยากรถูกทำลาย แล้วรวบรวมสิ่งที่เก็บได้นำมาปรุงอาหารรับประทานร่วมกันในป่าชุมชน รวมถึงการวาดแผนที่จุดการเรียนรู้ในป่าชุมชน และสรุปการเรียนรู้ผ่านการสื่อด้วยละครเพื่อเป็นการสะท้อนบทเรียนจากสิ่งที่ได้เรียนรู้จากป่าชุมชน

นอกจากนี้ ยังให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน เช่น การทำแนวกันไฟบริเวณรอบๆ ป่าชุมชน การปลูกต้นไม้ การทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ การทำพิธีบวชป่า โดยให้เด็กและเยาวชนร่วมกันกับคนในชุมชนทำแนวกันไฟ ซึ่งเด็กและเยาวชนภายในชุมชนจะเข้าร่วมกิจกรรมเสมอ โดยจะประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย และผู้นำชุมชนยังส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กตั้งแต่วัยชั้นอนุบาล โดยให้เด็กนักเรียนจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งละครเข้ามาร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้เด็กให้รู้จักการรักษาทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่ยังเด็กซึ่งเป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็น

ลักษณะเนื้อหาความรู้ในการถ่ายทอดเรื่องการจัดการป่าชุมชน พบว่า หลักสูตรการเรียนรู้บ้านหัวทุ่ง จำนวน 4 หลักสูตร ในการกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้แต่ละหัวข้อ ผู้นำชุมชนมีการประชุมร่วมกันในการกำหนดหัวข้อที่ต้องการถ่ายทอดในแต่ละหัวข้อ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวข้อรวมถึงวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ และกำหนดผู้รับผิดชอบ

ในการบรรยายในแต่ละหัวข้อที่ได้รับมอบหมายตามความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้นำแต่ละคน ตามจุดฐานการเรียนรู้ ทั้ง 9 จุด ที่มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องการทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ ป่าสมุนไพร่ ป่าสี่ชั้น ป่าสัมปทาน บึงน้ำซับ ป่าไผ่ ชัน โพลงมีดแต่ไม่ลับ ไม้ในตำนาน และฝายคันน้ำ โดยมีลักษณะเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่ถูกพัฒนาต่อยอดมาจากฐานการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ที่ใช้การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงเรื่องการจัดการป่าชุมชน เชื่อมการเรียนรู้ของเยาวชนไปยังการเรียนรู้ทางด้านประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งจากการเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้ทั้ง 9 จุด นั้นทำให้ได้ทราบถึง วัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนที่นำมาใช้ในการจัดการป่าชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจนนำมาสู่การจัดการป่าชุมชน เรียนรู้ถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในป่าชุมชน เช่น สมุนไพร่ พืชพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ในป่าชุมชน ได้เรียนรู้ถึงระบบนิเวศในป่าชุมชน และธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ให้กับสัตว์ที่อยู่ในป่าและคนในชุมชนได้อย่างสมดุล ซึ่งความรู้เหล่านี้ทำให้เยาวชนในชุมชนรู้สึกหวงแหนทรัพยากรในชุมชนและช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้ถูกทำลาย

ลักษณะแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ใช้เรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน พบว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชนบ้านหัวทุ่ง ผู้นำชุมชนได้จัดตั้งศูนย์ข้อมูลที่แสดงข้อมูล รายละเอียดประกอบรูปภาพ พืชพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ในป่าชุมชน ปฏิทินการใช้ประโยชน์ด้านอาหารจากป่าชุมชน แผนที่ป่าชุมชนตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และแหล่งเรียนรู้ในป่าชุมชน ที่มีลักษณะเป็นห้องเรียนกลางแจ้งที่รวบรวมประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังเป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ และพืชพันธุ์สมุนไพร่สมุนไพรนานาชนิด โดยผู้นำชุมชนได้ร่วมกันกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้อันหัวทุ่งและวิธีการถ่ายทอดเรื่องราว ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ตามฐานการเรียนรู้ 9 จุด ซึ่งแต่ละจุดจะทำให้ได้สัมผัสของจริง เกิดการปฏิบัติจริง ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจในแต่ละฐานการเรียนรู้ที่ผู้นำชุมชนได้กำหนดขึ้น เช่น จุดการเรียนรู้เรื่องพิธีทำบุญเลี้ยงผีขุนน้ำ ผู้นำชุมชนก็จะสอนเรื่องความเชื่อของคนโบราณเกี่ยวกับการขอน้ำจากเทวดา ในจุดการเรียนรู้เรื่องป่าสมุนไพร่ ก็ได้รู้จักพืชสมุนไพร่ชนิดต่างๆ และเรียนรู้ถึงประโยชน์ของสมุนไพร่ ในจุดการเรียนรู้เรื่องป่าสี่ชั้น ได้รู้และเข้าใจถึงระบบนิเวศป่าสี่ชั้นและพืชพันธุ์ไม้ในป่าแต่ละชั้น ว่ามีพืชชนิดใดบ้าง และสามารถนำส่วนใดของพืชมาใช้ประโยชน์ได้บ้าง ในจุดการเรียนรู้เรื่องป่าสัมปทาน ทำให้ได้รู้ถึงประวัติศาสตร์ชุมชนว่าครั้งหนึ่งป่าแห่งนี้เคยถูกทำลายจนเหลือแต่ต้นไม้สักขนาดใหญ่ที่ยังมีอยู่ให้เห็นในป่าชุมชน ซึ่งความรู้ที่จากแหล่งเรียนรู้ทำให้รู้จักพืชแต่ละชนิด สามารถเข้าป่าไปเก็บพืชแต่ละชนิดเพื่อนำมาเป็นอาหารได้ตามฤดูกาลที่ได้เรียนรู้มา ทำให้ลดรายจ่ายในครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

กิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน พบว่า กิจกรรมของชุมชนจะมีลักษณะที่เป็นกิจกรรมหมุนเวียนที่ต้องทำต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ที่

คนในชุมชนต้องร่วมกันทำกิจกรรมทุกปี คือ การทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ การทำพิธีบวชป่า การจัดสรรไม้ไผ่จากป่าไผ่เศรษฐกิจ กิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวในชุมชน และกิจกรรมที่เยาวชนเข้าร่วมเป็นประจำ ได้แก่ กิจกรรมทำแนวกันไฟ กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมเลี้ยงผีขุนน้ำ กิจกรรมเรียนรู้ในป่าชุมชน โดยผู้นำชุมชนจะทำการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเพื่อแจ้งถึงกำหนดการจัดกิจกรรม เมื่อกลุ่มเยาวชนทราบว่าจะมีกิจกรรมต่างๆ ก็ จะเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนเสมอ ซึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทำให้เยาวชนเกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ต้องการเห็นป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ และ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชนในรุ่นต่อไปในอนาคต

5.1.4 การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนของเยาวชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของเยาวชน พบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ การพัฒนาสถานที่สาธารณะของชุมชน การเลี้ยงผีปู่ย่า การเลี้ยงผี หอเสื้อบ้าน การทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ การทำพิธีบวชป่า กิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวในชุมชน เด็กและเยาวชนในชุมชนจะเข้าร่วมทุกครั้ง ซึ่งในแต่ละกิจกรรม เยาวชนได้ให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะนอกจากจะได้รับความรู้แล้วยังทำให้กลุ่ม เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับในชุมชน และได้มีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรใน ชุมชนให้คงอยู่สืบไป

กิจกรรมที่เยาวชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการป่า ชุมชนพบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน อาทิเช่น กิจกรรมทำแนวกันไฟ กิจกรรม ปลูกป่า กิจกรรมเลี้ยงผีขุนน้ำ กิจกรรมเรียนรู้ในป่าชุมชน เป็นกิจกรรมที่กลุ่มเยาวชนในชุมชนบ้าน หัวทุ่งให้ความสำคัญและให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง นอกจากนี้แล้วยังมีกิจกรรม อื่นๆ ภายในชุมชนที่กลุ่มเยาวชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนได้ มีส่วนร่วมกับชุมชนและได้แสดงออกถึงความสามารถของตนเองด้วย

จำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมในชุมชน พบว่า ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มี จำนวนเยาวชนในชุมชนบ้านหัวทุ่งมาเข้าร่วมกิจกรรมประมาณ 20-30 คน ซึ่งจำนวนมากหรือน้อยก็ ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาจัดกิจกรรม หากเป็นวันหยุดก็จะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มที่ หากเป็น กิจกรรมที่จัดขึ้นที่ไม่ใช่วันหยุดจะมีเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งละครเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง ใน แต่ละครั้งจะมีเด็กนักเรียนเข้าร่วมจำนวน 25 คน กิจกรรมที่เยาวชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ในชุมชนมากที่สุด คือ กิจกรรมทำแนวกันไฟ และกิจกรรมการปลูกป่า สำหรับกิจกรรมอื่นๆ เยาวชนก็จะเข้าร่วมทุกกิจกรรม อีกทั้งเด็กและเยาวชนได้ให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้ในป่า

ชุมชนตามฐานการเรียนรู้ ซึ่งมีจำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมากถึง 50 คน นอกจากนี้ยังมีเด็กนักเรียนจากโรงเรียนในพื้นที่อื่น ได้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมเลี้ยงศิขุนน้ำ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 40-50 คน ทั้งนี้การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของเด็กและเยาวชนทำให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการป่าชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อนำมาพิจารณาในภาพรวมตามแนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน และแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ตลอดจนกรอบความคิดของคุณลักษณะของผู้นำชุมชน ที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการเรียนรู้เรื่องป่าชุมชนให้กับเยาวชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของเยาวชน จนนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนสามารถอธิบายได้ดังนี้

5.2.1 บทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง

อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

บทบาทของผู้นำชุมชน ตามแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้นำชุมชน ตามที่ผู้วิจัยได้อ้างถึงคุณลักษณะของผู้นำชุมชน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนได้แสดงบทบาทและมีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนจนนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

กลุ่มผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดการป่าชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยทำหน้าที่เป็นแกนนำในการจัดการป่าชุมชนและเป็นสมาชิกป่าชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎกติกาในการจัดการป่าชุมชน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการป่าชุมชน อีกทั้งยังมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน ด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ต่างๆ สมุนไพรในป่าชุมชน วิธีการรักษาทรัพยากรในป่าชุมชน ไม่ให้ถูกทำลาย ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมความเชื่อมาเชื่อมโยงในการอนุรักษ์ป่าชุมชน นอกจากนี้ยังมีความคิดริเริ่มโครงการส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกไม้ไผ่เสริมป่าธรรมชาติ ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนของตนเอง และได้จัดทำโครงการสานร้อยความหวังใยสร้างโลกใหม่ให้ร่มเย็น เป็นการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชน เพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้และปลูกฝังให้มีความหวงแหนทรัพยากรในชุมชน รวมถึงความกระตือรือร้นในกิจกรรมต่างๆ โดยพร้อมที่จะเสียสละทั้งด้านเวลาและเรื่องส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และเป็นผู้มีใจรักในการพัฒนา และมีการ

ติดต่อสื่อสารที่ดีทั้งคนในชุมชน และนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน ความรู้กับหน่วยงานภายนอก และนำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน

ดังนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นสามารถส่งผลให้เกิด กระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนเป็นอย่างดี จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปว่า ผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง มีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน โดยใช้ประสบการณ์ ของตนเอง ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ สร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ รวมทั้งมีความ กระตือรือร้น กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม โดยผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ส่งผล ให้มีจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543), ฉันทนรี ศรีทอง (2552) ซึ่งสรุป ได้ว่า ผู้นำ เป็นผู้ที่มียุทธพลเหนือคนอื่น สามารถทำให้ผู้อื่นอยากทำตาม ให้ความเคารพนับถือ ให้ ความร่วมมือในการทำงานต่างๆ และเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ผลสำเร็จหรือ บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถอันเป็นคุณสมบัติภายในตัว รวมทั้งมีความสามารถที่จะใช้ความรู้นั้นด้วย ต้องเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ทั้งต้องมีผู้ตามที่ดี มี จุดมุ่งหมายในการทำงาน รวมไปถึงมีหลักการ และวิธีการเพื่อการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วาง ไว้ มีความมุ่งมั่นในการทำงานและมีสถานการณ์ให้ได้ใช้ความสามารถของตน

นอกจากนี้ผลการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำชุมชน ยังพบว่ามีความสอดคล้องกับผลการ ศึกษาวิจัยของ ชาญณรงค์ นันดิกา (2551) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับบทบาทผู้นำชุมชนต่อ โครงการตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้นำชุมชนบ้านป่าไผ่ทั้งแบบทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้น และผลักดันให้เกิดความสำเร็จของโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เพราะเป็นผู้ที่มี ความรู้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง โดยการถ่ายทอดความรู้ความสามารถ ให้คำชี้แนะ เป็นที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือกับชาวบ้านและชุมชน รวมทั้งเป็นผู้นำของชุมชนที่ ได้รับการยกย่องและยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ และชาวบ้านในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้นำที่อุทิศตน เพื่อประโยชน์ของชุมชน พร้อมทั้งจะเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ผลการศึกษาที่พบว่าผู้นำมีประสบการณ์ด้านการจัดการป่าชุมชน และมีความคิดริเริ่ม สร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเยาวชน สอดคล้องกับการศึกษาของ วันทนา บัลลังก์ (2547) ที่ศึกษาถึงศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชุมชนเพื่อการจัดการต้นน้ำบ้านแสนสุข ตำบลศรีคำ อำเภอมะจันท์ จังหวัดเชียงราย พบว่า ศักยภาพผู้นำทั้งทางด้านประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การริเริ่มกิจกรรมในการจัดการต้นน้ำในหมู่บ้าน การระดมทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การเสริมสร้างความรู้ และการสร้างหรือส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งที่เกิดจากตัวบุคคล และการทำกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีความร่วมมือเกิดขึ้น

นอกจากนี้ ผลการศึกษาที่พบว่าผู้นำมีความกระตือรือร้น กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน ยังสอดคล้องกับการศึกษาของศดายูรัตน์ รัมภ์วงษ์ (2550) ที่ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกร บ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด ที่พบว่าแรงผลักดันจากตัวผู้นำเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนท่าตะเภา ไม่ว่าผู้นำจะชี้แนะหรือให้ปฏิบัติอย่างไร ชาวชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ชาวชุมชนท่าตะเภาได้รับการถ่ายทอดความรู้บางอย่างหรือได้นำแนวคิดของผู้นำชุมชนมาประยุกต์ใช้กับชีวิตของตน จนเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้

5.2.2 วิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนของผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มผู้นำชุมชนมีวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชน โดยมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนโดยผ่านหลักสูตรการเรียนรู้บ้านหัวทุ่ง โดยผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน ซึ่งเนื้อหาความรู้ในการถ่ายทอดให้กับเยาวชนผู้นำชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมกำหนดเนื้อหาความรู้ที่ต้องการถ่ายทอดให้กับเยาวชนจนพัฒนามาเป็นองค์ความรู้ท้องถิ่นที่มุ่งสร้างจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนได้เกิดความหวงแหนทรัพยากรในชุมชน นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังร่วมกันสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยจัดตั้งศูนย์ข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูล ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรในป่าชุมชน ตลอดจนใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ตามฐานทรัพยากรจำนวน 9 จุดการเรียนรู้ และสิ่งที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้คือการให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับคนในชุมชน

ดังนั้น วิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนของผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง สามารถนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนได้ จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปว่า ผู้นำชุมชนนำคุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่มีอยู่ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชน โดยนำความรู้และประสบการณ์ มาจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ในป่าชุมชน โดยนำประสบการณ์มาถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น นำความรู้มาถ่ายทอดให้เยาวชนรู้จักทรัพยากรในป่าชุมชน ทั้งพืชพันธุ์ไม้ สมุนไพร ระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกัน รวมถึงนำภูมิปัญญา วัฒนธรรมความเชื่อมาเชื่อมโยงในการจัดการป่า อีกทั้งยังริเริ่มโครงการสานร้อยความห่วงใยสร้างโลกใหม่ให้ร่มเย็นซึ่งเป็นการนำเยาวชนเข้ามาเรียนรู้ตามหลักสูตรการเรียนรู้และศึกษาเส้นทางธรรมชาติตามฐานการเรียนรู้ และให้เยาวชนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ส่งผลให้มีจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาวិธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับแนวคิด กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนของ อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ว่ากระบวนการเรียนรู้ว่าเกิดขึ้นด้วยวิธีการหลายแบบ ทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลอง ทำการเลียนแบบ การแลกเปลี่ยน ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายแบบนี้ ส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพราะมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับเนื้อหาที่ไม่เหมือนกัน ความสามารถความถนัดที่ไม่เท่ากันของผู้เรียนและผู้สอนแต่ละคน กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตนี้มีผลให้เกิดความเข้มแข็งได้ เนื่องจากมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดค่านิยมแบบแผนของวิถีชีวิตบุคคลไปสู่รุ่นต่อไปได้ อีกทั้งยังพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิต การทำมาหากิน การแก้ไขปัญหาให้กับผู้เรียนด้วย

ผลการศึกษาที่พบว่าผู้นำชุมชนนำคุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่มีอยู่ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชน โดยนำความรู้และประสบการณ์ มาจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ในป่าชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ พัทธมน เอี่ยมสูงศักดิ์ (2552) ที่วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า ปัจจัยภายในระดับกลุ่มที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ศักยภาพของผู้นำ ความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม การแบ่งบทบาท และหน้าที่ของบุคคลให้เหมาะสมกับงาน แรงผลักดันและแบบอย่างที่ดีของผู้นำในกลุ่ม กิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่ร่วมกันออกแบบ

นอกจากนี้ผลการศึกษาที่พบว่า การนำเยาวชนเข้ามาเรียนรู้ตามหลักสูตรการเรียนรู้ การศึกษาเส้นทางธรรมชาติตามฐานการเรียนรู้ และให้เยาวชนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ จามร พงษ์ไพบูลย์ (2550) ที่ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา “เพลงโหลงฟาง” ของจังหวัดตราด พบว่า กระบวนการเรียนรู้ “เพลงโหลงฟาง” ประกอบด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ โดยวิธีการต่างๆ เช่น การสาธิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับบุคคล ไม่มีตำราเรียน ลองผิดลองถูกด้วยการปฏิบัติจริง แล้วนำสิ่งที่พบมาพัฒนาตนเองไปเรื่อยๆ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่รีบร้อนแต่ค่อยเป็นค่อยไป การฝึกปฏิบัติจริง โดยทดลองปฏิบัติจริงจนค้นพบว่า ประสบผลสำเร็จเพียงใด มีปัญหาสิ่งใดที่ควรปรับแก้และพัฒนาให้ดีขึ้น การปรับปรุงแก้ไข เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ การประยุกต์ใช้ โดยปรับการร้องและเล่นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ

5.2.3 การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนของเยาวชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จำนวนกิจกรรมที่เยาวชนเข้าร่วมในชุมชน มีหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ การพัฒนาสถานที่สาธารณะของชุมชน การเลี้ยงผีปู่ย่า การเลี้ยงผีหอเสื้อบ้าน

กิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวในชุมชน และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ การทำพิธีบวงสรวงป่า กิจกรรมการเรียนรู้ในป่าชุมชน ซึ่งจำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้น จะขึ้นอยู่กับช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม หากเป็นช่วงวันหยุดเยาวชนในชุมชนก็จะเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 20-30 คน หากไม่ใช่วันหยุดเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งละครก็จะมาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย และในบางกิจกรรม เช่น กิจกรรมเลี้ยงผีขุนน้ำ ก็จะมีเด็กนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมด้วย ทั้งนี้ เยาวชนได้ให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพราะนอกจากจะได้รับความรู้แล้วยังทำให้กลุ่มเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับในชุมชน และได้มีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรในชุมชนให้คงอยู่สืบไป

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนของเยาวชนบ้านหัวทุ่ง จาก การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนร่วมกับคนในชุมชน จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปว่า ผู้นำชุมชนได้สร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งในเรื่องนี้ สุมณฑา พรหมบุญ และคณะ (2541: 33 – 43) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไว้ว่า ความรู้และความจริงที่เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ถูกค้นพบใหม่เสมอ การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทุกคนต้องเรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นการช่วยเตรียมสมาชิกของชุมชนให้พร้อมที่จะเผชิญกับชีวิตจริง เพราะลักษณะของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ผู้รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนได้ลงมือปฏิบัติ ได้ทำกิจกรรมกลุ่ม ได้ฝึกฝนทักษะการเรียนรู้ ทักษะการบริหารจัดการ การเป็นผู้นำ – ผู้ตาม และที่สำคัญเป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริงมากที่สุดวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย ฝึกฝนการช่วยเหลือเกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต่อชุมชนและช่วยลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทุกคนได้รับการยอมรับ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของธวัชชัย จันจุฬา (2551) ที่ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายชาวบ้านเพื่อการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรในชุมชน พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายอนุรักษ์เวียงดง มีอยู่ 2 ระดับ คือ ในระดับบุคคล และระดับเครือข่าย โดยใช้การเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรม และใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวตั้งในการเรียนรู้ โดยประยุกต์ความรู้ดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาในชุมชน เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง มาผนวกกับความรู้ที่เป็นปัจจุบัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. การถ่ายทอดความรู้ของผู้นำชุมชนให้กับเยาวชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน ผู้นำชุมชนควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องว่า เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกที่เหมาะสมหรือไม่ และมีพฤติกรรมอย่างไรเกี่ยวกับป่า เพื่อจะได้พัฒนาแนวทางการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2. หน่วยงานราชการ ควรจะส่งเสริมให้ป่าชุมชนบ้านหัวทุ่งเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนประจำตำบล พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมให้เยาวชนทั้งภายในและภายนอกตำบลเข้ามาเรียนรู้ตามหลักสูตรการเรียนรู้บ้านหัวทุ่ง และเข้ามศึกษาในฐานการเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติทั้ง 9 จุดการเรียนรู้ เพื่อเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

3. สถานศึกษา ควรจะนำหลักสูตรการเรียนรู้บ้านหัวทุ่งสอดแทรกในวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาที่ชุมชนตั้งอยู่ เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน โดยชุมชนเอง

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องบทบาทผู้นำในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนกับชุมชนอื่น ที่มีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เพื่อพัฒนาวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนให้มีประสิทธิภาพ

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน เพื่อศึกษาถึงปัจจัยอื่นที่นอกเหนือจากบทบาทของผู้นำชุมชน ที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนบ้านหัวทุ่ง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน